

2012:2

Vad händer med Lundasamlingen?

Ekska huset har varit hem för och symbios för Lundasamlingen sen 1994. Men byggnaden har fått fuktskador och måste saneras. Samlingen har packats ihop och förvaras nu i Stadsbibliotekets källare. Och det är inte troligt att den kommer tillbaka till Ekska huset. Biblioteksledningen vill hellre ha den inne på Stadsbiblioteket där ett utrymme bakom receptionen nu ska göras iordning för ändamålet.

– Det stämmer. Vi tror att det är en bättre lösning. Lundasamlingen är en så värdefull tillgång och den skulle kunna utnyttjas betydligt mer om den är placerad inne på Stadsbiblioteket, säger bibliotekschef Karin Bergendorff. Dels är det fler besökare som blir bekanta med samlingen dels blir den tillgänglig hela tiden som biblioteket är öppet. I Ekska huset har öppethållandet varit begränsat till 16 timmar i veckan.

– Vi vill ju att allmänheten ska få tillgång till samlingen igen så snart som möjligt och vår ambition är att den ska vara uppe före sommaren.

Ännu vet man inte hur omfattande fuktskadorna är eller hur lång tid det tar att åtgärda dem. Skadorna beror på att vid renoveringen på 1970-talet använde man tryckimpregnerat virke.

– Nu utreder vi olika möjligheter att åtgärda det. Det är för tidigt att säga när huset kan tagas i bruk igen, men förmodligen blir det klart i år, säger förvaltare Johan Lidholm på Lundafastigheter.

Lundasamlingen startade 1955. I Ingrid Andrés historik om samlingen framgår att den idag innehåller ca 9 000 katalogiserade böcker och småtryck, samt

Uppmärksammad invigning 1994 av Ekska huset som hem för Lundasamlingen och Gamla Lund. Eric Rasmusson klippte band och invigningstalade. Det var han som tagit initiativ till Lundasamlingens flytt genom en motion i fullmäktige. Alla var överens om att detta var en utmärkt lösning. Det var då det... Foto: Stadsbiblioteket

ca 24 000 artikelklipp. Därutöver finns kartor, affischer, foton, kartor samt hyllmeter med pärmar innehållande klipp-samlingar. Det finns också värdefulla donationer såsom konservator Hans Erlandssons samling, Ida Wennströms bilder och kommentarer till "Lund i konsten", Gunnar R. Hanborns fotoalbum (gamla lundabilder), en samling material rörande lundautställningen 1907, vykortssamling med mera. Allt unikt och oersättligt material.

Besökarna är av olika slag; skolklasser, släktforskare, lundahistoriker, arkitekter och naturligtvis enskilda lundabor.

Typiskt för besökarna är att de ofta stannar länge varje gång och att de behöver hjälp att hitta i materialet.

Dessutom växer samlingen med ett par hyllmeter om året. Men besökare

behöver hjälp att hitta det de söker – det kan t. ex. vara en gammal skoldagbok från Katedralskolan, vykort från Lundautställningen 1907 eller något annat – och för det behövs en välinformerad bibliotekarie som finns till hands och som vet var man ska leta i det stora materialet. Men det är inte bara servicefrågan som motiverar personlig närvaro. Den överväldigande delen av innehållet kan inte ersättas – alltså ska det inte lämnas obevakat på öppna hyllor.

Lundasamlingens besökare uppskattar belägenheten i Ekska huset – det har inte bara fungerat som en trivsamt och stimulerande miljö utan har också gett samlingen en egen identitet. Frågan är om det kan åstadkommas inne i det stora Stadsbiblioteket.

SOLVEIG STÅHL

Lunds centrum på 1000-talet

Förändringsarbetena kring Domkyrkan har under de senaste åren varit stora, och här ges en sammanfattning över vad som gjorts och de spännande resultat de arkeologiska insatserna givit. Ett av de äldsta fynden är en latrin som kan vara från sent 900-tal.

Där Domkyrkan skulle byggas fanns en trolig bosättning med spår i form av djurben, rester av träkonstruktioner, läderavfall och vendisk keramik, samt gropar där lera till de lerklinade husen hämtats. Dessa spår speglar det äldsta skedet i Lunds historia. Södergatan, Stortorget, Domkyrkan och ärkebiskopsresidenset i Lundagård bildar ett symmetriskt område, där alla vägstråk leds till domkyrkoområdet, som tillsammans med Stortorget var stadens hjärta. Erik Cinthio har föreslagit att det kan ha funnits en eller möjligen två äldre stavkyrkor i området. Kyrkogårdens utbredning bör ha lagts fast senast 1060-1080 då stiftet tillkom och den äldsta stenkyrkan började byggas. Erik Cinthio menar att i det norra sidoskeppet finns rester efter Knut den heliges kyrka, Domkyrkans föregångare. Den låg kvar till altarinvigningen år 1131 då relikerna nedlades, och den nya katedralen byggdes runt den gamla.

Adam van Düren genomförde ombyggnadsarbeten åren 1510-1527 och under 1800-talets början rensades omgivningarna upp. Några mindre hus revs liksom den gamla kyrkogårdsmuren. Två kapell på sydsidan, som uppfördes på 1340- och 1440-tal, revs år 1812. C.G. Brunius restaurerade kyrkan 1833-59 efter förslag från Axel Nyström och Helgo Zettervall gjorde en stor ombyggnad under slutet av 1800-talet, då hela västpartiet med tornen byggdes om.

Fynd från 1890-tal till 2000-tal

Arkeologiska fynd från området finns från 1890-tal fram till idag. Runt kyrkan har ett stort antal gravar påträffats, med alla kisttyper – trä, trästockar, sten och tegel – och även utan kista. Mängder av grundmurar har påträffats, bland annat från Sankt Eriks kapell, ärkebiskop Karls kapell, en strävpelare från ärkebiskop Peder Lyckes kapell och Adam van Dürens strävpelare. En vattenledning av tuffsten från 1100-talet och en vattenledning anlagd av Adam van Düren har

År 1908 gjorde Historiska museet en utgrävning av S:t Eriks kapell. Foto ur Kulturens arkiv

framkommit. I skriftliga källor nämns att ärkebiskop Birger Gunnersen planerade bygga ett kapell intill det norra tornet runt år 1500. Det uppfördes troligen aldrig men grundmurar har påträffats på den norra sidan av Domkyrkan.

Omstruktureringen vid Domkyrkan startade år 2009 då en ramp anlades vid den västra ingången. I det en meter djupa schaktet påträffades kulturlager som troligen härrörde från Lunds äldsta skede. Vid den sydvästra delen fann man delar av det medeltida södra tornets grundmur tillsammans med en strävpelare.

Sommaren 2010 började grundgrävningarna för Domkyrkoforum. Endast en mindre del av de övre lagren i området skulle tas bort inför grundläggningen. Vi fann bland annat grundmurar från flera hus. Ett av dem revs på 1900-talet, men nämns redan på 1400-talet. I byggnadens dagemur fanns flera äldre, finhuggna, återanvända sandstenskvadrar. Mot norr sträckte sig en byggnad i nordsydlig riktning med dagemur av tegel, som varit sammanbyggd med Liberiet.

Även i den västra delen av området påträffades delar av en husgrund och ett lergolv. Området bestod under medeltiden av två små kvarter mellan Domkyrkans område och Stortorget, med en gata emellan som hette Lilla Kyrkogatan. Mitt i gatan fanns en port som nämns fram till år 1508. Den markerade troligen en äldre begränsning av domkyrkans område söderut och revs i början av 1500-talet.

Våren 2011 startade omvandlingen av hela området runt Domkyrkan samt ner

till Domkyrkoforum. De ingrepp som har berört medeltida kulturlager är bland annat en trappa längs hela den norra och delvis den västra sidan samt dränering vid Liberiet. Vid schaktningen för trappan i norr påträffades grundstenar, vilka troligen är en grundmur för ett planerat kapell från tidigt 1500-tal. Väster om kyrkan framkom grundstenar som ingick i en lång nordsydligt orienterad byggnad tillhörande kungsgården. Den tjänade från 1400-talet som domskola.

Gravar runt Liberiet

Liberiet byggdes på 1400-talet. Sättningar och problem med både ytvatten och grundvatten skapade behov av en ny dränering. Väster om Liberiet påträffades då flera gravar med armställningar som indikerar att de är begravda under medeltiden från 1000-talet upp i 1400-talet. En grav låg på det ringa djupet av 0,8 m, medan de äldsta gravarna var ca 1,5 m under dagens markyta. Under gravarna i den södra delen fanns bebyggelse i form av lergolv och även brandlager i flera nivåer. Under dessa fanns en större gödselstack eller latrin, som möjligen kan dateras till tidigt 1000-tal eller sent 900-tal. Kanske har den använts av hantverkare som då arbetade med bygget i domkyrkoområdet?

Bygg- och markarbetet har bara i enstaka fall berört djup under en meter, men i det känsliga området runt Domkyrkan kan även väldigt ytliga ingrepp i marken ge viktiga och spännande resultat.

ARKEOLOG GERTIE ERICSSON

Bevara möllan!

Odarslövs mölla, Korsbäckamöllan, Nordströms mölla – kärt barn har många namn. Den gamla möllan som är märkt av tid, väder och bristande underhåll står där Lunds nya stadsdel Brunnsberg och "high-tech-område" ska växa upp. Nu är kommunen ägare och stadsantikvarie Henrik Borg hoppas den ska rustas upp och fungera som ett historiskt minnesmärke där den står.

Odarslövs mölla.
Källa: Lars Stenkil

Möllan är en sk stubbamölla vilket betyder att hela kvarnen vrider sig med vinden. Den bärs upp av en vertikal grov stolpe av ek, stubben. Årtalet 1647 är inristat i en ekbjälke på loftet och därmed är möllan den äldsta i sitt slag i Skåne. Runt Lund har det funnits fler stubbamöllor, däribland Sliparemöllan som revs på 1930-talet.

Odarslövs mölla uppfördes på Hviderups gods. Mjölaren Anders Nordström arrenderade den 1811 och när han dog 1844 tog sonen Jacob över. Sen såldes den 1869 till Svenstorps gods som flyttade den till dess nuvarande läge. Där-

efter har den haft flera ägare, däribland Gamla Lund som köpte möllan 1969. Då var den i dåligt skick och stadsantikvarien Ragnar Blomqvist initierade både köp och restaurering, bl a två nya vingar, för donerade medel. Föreningen hade inte råd att behålla möllan utan sålde den igen 1985.

– Stubbamöllan är kulturhistoriskt värdefull och vi har föreslagit att den skyddas och får rivningsförbud när det upprättas en detaljplan som berör fastigheten, säger Henrik Borg.

SOLVEIG STÅHL

Gamla Lund kritisk mot stationsplanen

Hur kan man bara tänka tanken att dra spårvagnsspår, dubbla dessutom, över Clemenstorget? Och att riva godsmagasinet? Stadsbyggnadsdirektör Inga Hallén fick ingen positiv respons när hon presenterade planerna för stationsområdet på ett möte med Gamla Lund. I ett uttalande till kommunstyrelsen kräver nu Gamla Lund en ny plan som utgår från att både torget, godsmagasinet och tullkammaren bevaras.

En utmaning är att ta hand om trafikströmmarna till Lund som ökar allt mer. Lund C är idag Sveriges fjärde största station vad gäller antal resenärer. Och det antalet beräknas bli tre gånger så stort på tjugo år. Kommunen har låtit tre arkitektfirmor komma med förslag på hur hela stationsområdet kan omvandlas för att möta utmaningen och nu vill man göra en syntes av förslagen för att gå vidare. Alla tre föreslår att godsmagasinet rivs men tullkammarens öde är osäkert. Riva det, flytta det eller bygga in det är alternativen. Ett nytt och stort resandecentrum byggs och dubbla spårvägsspår dras tvärs över Clemenstorget och vidare

upp i S:t Laurentiigatan. Stationshuset förutsättes ligga kvar men man vet inte vad det ska användas till.

– Genomförs rivningarna utplånas en kulturhistoriskt ytterst värdefull ensemble av järnvägsbyggnader från den svenska järnvägens födelse. Magasinet är från 1857 liksom stationshuset. Även tullkammaren från 1894 tillför stationsområdet stort kulturhistoriskt värde och är en del av Clemenstorgets sekelskiftesarkitektur. Genomförs spårvägsdragningen över Clemenstorget förstörs ett kulturmärkt jugendtorget med likaledes k-märkt, i Sverige unik, plantering med hamlade plataner, heter det i Gamla Lunds uttalande.

Föreningen anser att planen bör skickas i retur och rekommenderar att det utlyses en öppen tävling där resecentrum och spårväg skissas. Eftersom det rör sig om förändringar som kommer att få mycket stor påverkan på Lunds stadskärna finns särskild anledning att hålla processen öppen och låta kreativiteten blomstra.

– I kulturstaden Lund måste vi kunna visa att det går att förändra utan att förstöra.

Ordföranden har ordet: Inga fler genombrott!

Lund växer och kommer enligt alla planer att växa ännu mer. Arbetstillfällena skapas i det nya Lund som byggs i nordost. Alla de som ska arbeta i Brunnsberg med omgivningarna kommer inte att bo i Lund. Pendlingen kommer att öka dramatiskt. Det kommer att påverka hela Lund, det är självklart. Och det kommer särskilt att påverka stationsområdet som redan nu trafikmässigt är nära kaos.

Många av våra medlemmar är med all rätt oroliga för utvecklingen. Hur ska det gå för Clemenstorget och träden – blir det en vändplats för spårvagnar? Hur går det för godsmagasinet – ska det rivras?

Jag är också orolig. Lund är unikt och vår stad får inte fördäras för att utvecklingen sägs kräva det. Föreningen Gamla Lund kommer att noga följa vad som sker och agera på skarpen om det skulle behövas. Inga fler genombrott!

Jag slutar med en bild från andra sidan sundet. Köpenhamns Universitet har naturligtvis som alla stora universitet ett naturhistoriskt (zoologiskt) museum. I fjor nådde man rekord med 150.000 besökare och jag kan inte låta bli att citera museichefen:

”Danskerne er vilde med store hvalskælletter, foredrag med et godt glas vin og de særeste ting.”

Jag tror Lunds universitet missade en stor chans genom nermonteringen av sitt zoologiska museum. Då är det bra att veta att det finns ett sådant vid det andra stora universitetet i regionen.

BENGT STREIFFERT

Ny dokumentärfilm

Borgeby Slotts tusenåriga historia skildras i den dramatiserade filmen. Borgen, ursprungligen en vikingatida ringborg från slutet av 900-talet, ägdes under medeltiden fram till reformationen av Lunds ärkebiskopar. Filmen, som är producerad av Elkington Communication AB/SundTV, finns att köpa (199 kr) på föreningens kansli.

Gamla Lund-Nytt på nätet

Föreningen Gamla Lunds tidning, Gamla Lund-Nytt kommer i fortsättningen också att finnas på hemsidan: www.gamla-lund.se Den läggs ut ett par veckor efter det att medlemmarna fått den hemsänd. En del äldre nummer kommer också att läggas ut.

”Vi lekte varje dag i Stadsparken”

Inspirerad av Claes Wahlöös artikel i Gamla Lund-Nytt nr 5: 2011 vill jag bidra med en fortsatt kartläggning av Magnus Stenbocksgatan, dock med ett något senare perspektiv.

År 1947 flyttade vår familj till Lund, då min pappa fått arbete här som härads-skrivare (en numera försvunnen titel). Det var bostadsbrist och änkan till pappas företrädare upplät sin lägenhet på Magnus Stenbocksgatan 10 till oss. Lägenheten var stor. Det var fem rum plus jungfrukammare, kök, badrum, tambur och en lång gång, där det också låg ett skafferi, som man kunde gå rak i.

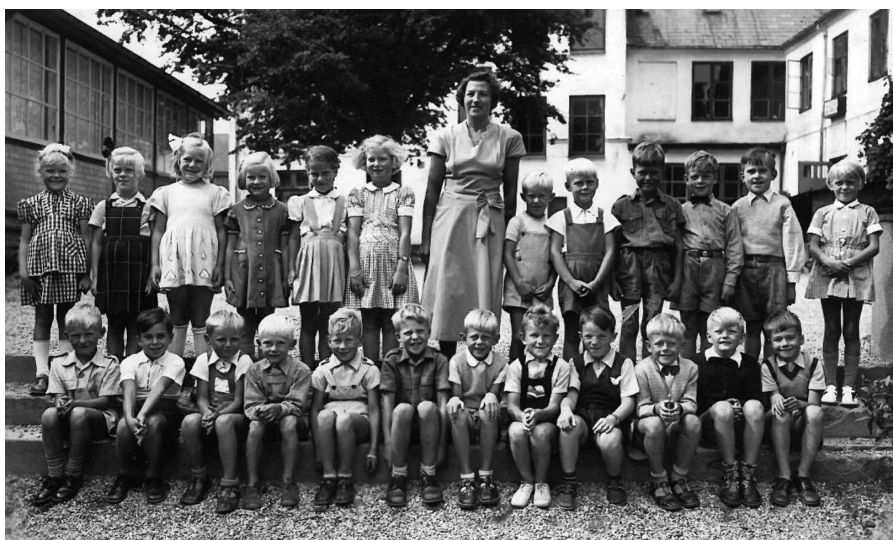
Min bror Gunnar och jag bodde i barnkammaren. Utanför denna sträckte sig en balkong med fin utsikt över Stadsparken och Observatoriet. Från köket nådde man kökstrapporna, där man gick ner med soporna på gården. Lite otäckt tyckte vi, eftersom det fanns råttor där, några nådde upp till köket också.

År 1961 flyttade vi till ett nybyggt radhusområde på Nilstorp. Gunnar och jag var pådrivande, trots att vi skulle få längre till skolan. Men att få flytta till nybyggt med varmvatten kändes spännande. Varmvatten hade vi nämligen inte på Stenbocksgatan. Det fanns en varmvattenberedare i badrummet, som gick på gas, men att värma upp badvatten var omständligt. Ibland slocknade gasen varpå det bara rann ut kallvatten.

Företagsam arkitekt

Huset byggdes, liksom de flesta husen på Magnus Stenbocksgatan, under 1910-talet. Det var då obebyggd mark i stadens södra utkant. Bebyggelsen tillkom då Gyllenkrooks Allé, lades ut längs stadsparken och promenaden. Från Gyllenkrooks Allé vinklades Stenbocksgatan av 1906-07. Arkitekten Fredrik Fredriksson ägde flera tomter i området. Han skänkte den mark staden behövde för att anlägga en gata, och så blev det motiverat att bygga hus längs denna gata. Den företagsamme Fredriksson ritade alla husen på den nya gatan och blev byggherre till tre av dem, men inte vårt hus, tian. Där var byggmästarna Albin och L. Hermansson byggherrar. I en skrift om Lunds stadskärna med bevaringsprogram för Clemens och Drottens rotar beskrivs Magnus Stenbocksgatan 10 så här:

”Hörnhus i fyra våningar med man-

Klassfoto från första klass på Wulffska skolan, taget hösten 1950. Lärarinnan heter Ingegerd Falk. Artikelförfattaren står andre från höger i övre raden. Fotot är taget på den gamla skolgården, som var granne med en dansbana och ett väffelbageri.

sardvåning och markant, kupolförsett hörntorn. Välbevarad jugendfasad med flata burspråk, frontespiser och smidesbalkonger. Burspråkens övre del och frontespiserna pryds av ansiktsmasker och stiliserade växtornament. Trappa av cementmosaik med marmorerade väggar, ådrade entrédörrar samt trappfönster med färgat glas...”

Frisören var anlitade, Holmström, som höll till ovanför biografen Reflex på Kyrkogatan, berättade att när husen på Stenbocksgatan var nya, vallfärdade folk dit på söndagarna för att beskåda dem. Vi lärde oss snabbt trivas i den nya miljön. Läget intill Stadsparken var fantastiskt för små barn med lekbehov. Parken besöktes nog varje dag fram till skolåldern. Det fanns en mustaschprydd vakt, försedd med skärmmössa, som vi var mycket rädda för. Han såg ut som Hitler, tyckte vi. Det var mycket bannande och ’spring inte över gräsmattan’.

Wulffska skolan

Men den bekymmersfria tillvaron tog slut den dag det var upprop till första klass. Skolan hette Privata Förberedande Skolan men kallades vanligen Wulffska efter rektorn Marta Wulff, som själv bodde på Stenbocksgatan. Det var alltså en privat skola där man fick betala terminsavgift. Här fanns bara fyra klasser och tre lärare. Alla barn var, som det heter numera, sedda. Den bästa lärare jag haft, både i skolan och på universitetet, fanns där. Hon hette Helga Svensson, och var en tämli-

gen osannolik person som nästan alltid gick klädd i stora vidbrättade hattar och fotsida klänningar. Hon såg gammalmodig ut redan då, men hon var en lysande pedagog och entusiastisk lärare.

Skolvägen var kort, bara uppför Stenbocksgatan och över Stora Södergatan, som var tämligen bilfri på den tiden. Bilinnehav var fortfarande ovanligt. Mina föräldrar hade varken körkort eller bil. När grannen ovanför skaffade en liten grön Morris Minor, var det allmän uppvisning och bilen kallades ”Murre”.

Naturligtvis var vi ofta i parken också när skoldagen var slut, inte minst sedan idrottsintresset vaknat. Där sprang vi stafett och där hade vi lagt ut en terränglöpnings slinga. Nästan varje söndag under vinterhalvåret, promenerade pappa, Gunnar och jag genom parken till Idrottshallen, där vi såg H43 eller LUGI spela. Det intresset har följt oss genom åren. Jag är medlem i LUGI och min bror jobbar ideellt för H43.

Efter fyra år var realskolan nästa anhalt och det blev Katedralskolan. Oftast var det bråttom på morgnarna, för kl 8 stängdes grindarna inför morgonsamlingen med bön och psalmsång. Vanligen var det kristendomslektorn Folke Holmström, kallad ”Guds Grammfon” eller lite kortare ”Bompe”, som man tvingades lyssna till. Jag tror att min ateism grundades under dessa kvartslånga stunder i den mörka aulan. Kom man inte i tid, fick man anmärkning. Alltför många kunde leda till sänkt ordningsbetyg.

Det blev bättre de sista åren, när man lärt känna vaktmästaren, Keidser, som svarade för läsningen. Han var snäll och släppte in en även efter sista ringningen. Sedan gömde man sig tills morgonsamlingen var över.

Mina minnen från de fyra åren i realskolan är inte särskilt positiva. Det var en stor bullrig klass med enbart pojkar och griniga lärare. De var ofta välutbildade men hade inte gjort akademisk karriär utan fick ta till lärarrollen för att försörja sig. Bitterheten gick ofta ut över eleverna. Det blev lite bättre i gymnasiet, när flickor släpptes in i klasserna.

Teaterföreningen

Mitt andningshål blev Teaterföreningen Scenia. Föreningen hade rykte om sig att vara ett farligt tillhåll. Den hade bildats 1944 av kända personer som Carl Adolf (senare Max) von Sydow och Yvonne Lombard. Men utmanande revyer med lärarkritik hade flera gånger lett till hot om nedläggning av föreningen. I någon revy hade rektorn Birger Bjerre kallats "Arger Värre" och det hade inte förbättrat situationen. Föräldraingripanden, bl.a. av professor Alf Lombard, hade räddat föreningens fortsatta existens. Där lärde jag känna bl.a. Claes Wahlöö,

då kallad "Koko", och hans syster Karin.

Vi läste in en pjäs, skriven för radio av en då tämligen okänd författare från Malmö som hette Bo Widerberg. Pjäsen hette "Skiljas". Vi köpte rätten att uppföra den för 50 kr. Skolans scen fanns i musiksalen på andra våningen i Karl XII-huset. Det höll på att ta fyr i hel-sike – i bokstavig mening – en lördag då den lätt koleriske musikläraren dök upp och fann några av oss rökande på scenen. Att vi repeterade och det hörde till pjäsen hjälpte inte. Rektorn lät oss dock fortsätta med arbetet. Det slutade bra med tre föreställningar och en nöjd pjäsförfattare på plats vid premiären.

Då hade vi flyttat till Nilstorp. Standardhöjningen var påtaglig även om bostaden var mindre och skolvägen längre. Det var också längre till affärer. Det var inte bara att gå iväg till Oskar Nilssons speceriaffär på hörnet eller till mjölkaffären, där fru Linde fyllde mjölkflaskorna.

Stadsparken lockade fortfarande men nu som hemvist för romantiska möten med det motsatta könet. Stadsparken symboliserar min barn- och ungdom. Frågan är om de goda minnena överlever synen av en ramponerad Skuttebacke.

BJÖRN EKLUND

Underbara pojkår på Gyllenkroken

När jag läste Claes Wahlöös artikel och därefter fick den fina boken *Stadsparken 100 år* väcktes många minnen till liv.

År 1938 flyttade vår familj in i byggmästare Harry Karlssons nybyggda 5-våningshus på Gyllenkroks allé 7. Vi bodde där till 1950 och jag hade då tillbringat underbara pojkår där från det jag var fem till jag var sjutton år. I huset bodde många barnfamiljer och sammanhållningen mellan barnen var stor. Rektorn för Katedralskolan Birger Bjerre bodde där med sin familj och familjen Nils-Albin Nilsson, vars son Nils-Ingvar (sedermera Eksandh) var min lekkamrat.

Boken om Stadsparken är ett fantastiskt dokument över denna park som kom att vara en trygg utomhusmiljö för alla oss barn på Gyllenkroken och dess omnejd. Detta fick sin speciella betydelse då under denna tid kriget rasade utanför landets gränser. Många bilder i boken aktualiserar härliga minnen. Som små barn lekte vi bockarna Bruce under bron som förband vallen. När jag hade fyllt fem år brukade min Far och jag på söndagarna vandra igenom parken till den då nyuppförda Idrottshallen/Simhallen för att se Lugi spela handboll. Lugi var redan då ett av de bästa lagen i Sverige och är så än idag. Bland spelare som jag minns speciellt var handbollsstrategen Curt Wadmark, målvakten Sune Hörman, frikastspecialisten Inge Gynning och hårdskjutande Birger Streilert.

På vintern åkte vi kälke i Skuttebacken-Himlabacken. På våren hoppade flickorna hage och hopprep i grusgången längs Observatorieparken och pojkarna spelade kula. Burkgömmen var en av favoritlekarna där vi tävlade hus mot hus – 5:an, 7:an och 9:an.

En händelse från den här tiden som gjorde djupt intryck på mig och min klasskamrat Nils Ljunggren var när vi lekte i Stadsparken och plötsligt hörde ett fruktansvärt brak bakom Badhuset. Vi rusade dit och var först på plats. Hardebergatåget hade brakat genom stoppbommen. Det blev ett stort räddningspådrag som vi följde med intresse.

Stadsparken har varit en oas för många generationer Lundabor och har i stort sett bibehållit sitt ursprungliga skick. Kommande generationer har ett viktigt arv att bevara.

KAJ LUNDRÉN

Stora Södergatan, från söder, på 1950-talet. Vykort ur årsboken Hälsning från Lund.

Brunnskaret i kryptan, skapat åren 1514-15 är ett av Adam van Dürens kända verk.
Foto: Jacob Economou

Stenmästare och konstnär

Adam van Düren är ett betydelsefullt namn i Lunds domkyrkas historia. För mer än femundra år sedan kallade ärkebiskop Birger Gunnarsen den tyske stenmästaren till Lund för att renovera Domkyrkan. Brunnskaret i kryptan och ärkebiskopens sarkofag är några av hans tidlösa verk. Michael Economou, författare och lärare på Katedralskolan skildrar hans liv i en nyutkommen roman, *van Düren*.

Economous roman är en väv av kända historiska fakta och fritt fabulerande. Man vet att van Dürens verksamhet i Sverige började i Linköping på 1480-talet dit han och andra tyska stenmästare värvats av

biskop Henrik Tidemansson för att fullborda koret i Domkyrkan. I romanen återförenas han där med sin unga hustru Brigide. Så småningom inser han att hon lever ett dubbeliv som prostituerad och att hon utnyttjas av biskopen. Denne skickar van Düren till Gotland för att arbeta med kyrkorna där. Länsherren och riksrådet Jens Holgersen hade imponerats av van Dürens skicklighet och engagerade honom till konstruktionen och bygget av borgen Glimmingehus.

Det är ett krävande arbete och varar i flera år. Sen värvas han av ärkebiskopen Birger Gunnarsen som vill ha hans hjälp med renovering av Lunds domkyrka. Där är han sysselsatt åren 1505-1519 och

under tiden i Lund bildar han och Brigide familj och får tre barn.

Van Düren följde med den danska hären till Stockholm och var där när kung Kristian II år 1520 ställde till med Stockholms blodbad. I romanen utspelas fem år senare ett blodbad i Lund, som i brutalitet inte står händelserna i Stockholm efter – också det dirigerat av kung Kristian. Boken om van Düren är en mörk och tung läsning – mycket våld, blod och ondska och bråd död. Både hans hustru och tre barn har drabbats av den gåtfulla farsoten som härjar i Europa, syfilis, Barnen dör av sjukdomen och hans hustru Brigide misshandlas till döds.

Självt är Adam van Düren den iakttagande krönikören som nedtecknar det han ser och upplever. Han kallar sig lapicida et sculptor – både stenmästare och konstnär – och han ville forma budskap med stenens kraft. Han var inspirerad av Erasmus lära om humanism och moral och hans arbeten vittnar om att han vågar vara förvånansvärt frispråkig gentemot överheten. Han är medveten om och även utsatt för samhällets orättvisor och maktmänniskors hyckleri.

Adam van Düren lär ha lämnat Sverige omkring 1530 men författaren låter honom avlida i Lund. Där lades han i hemlighet i Birger Gunnarsens sarkofag – en spekulativ anspelning på att man påträffat skelettdelar från mer än en människa i sarkofagen.

Michael Economous roman har getts ut på förlaget Black Island Books med stöd från Thora Ohlssons stiftelse, Lund.

SOLVEIG STÅHL

Stenhuggare Mattias Nilsson med sin utsmyckning för Lindebergsska skolans portal.

Skulptur för skola

I Erik Cinthios och Bror Olssons bok *Lunds Domkyrka* står att läsa: *Under kyrkans mer än 800-åriga tillvaro har stenhuggarens mejsel knappast någonsin vilat. Från "stenhuggartomten" där Domkyrkoforum nu är uppfört har ljudet från idogt arbete med kyrkans byggdetaljer varit ständigt närvarande.*

För några år sedan kom jag i domkyrkans krypta i samspråk med en mästare inom detta alderdomliga yrke. Han hette Mats Johansson och höll då på att reparera kryptans stengolv. Det var fascinerande att höra honom berätta om sitt hantverk som gått i arv efter fadern i Dalby. Bland Mats senaste verk finns den runda sockel på vilken Henric Schartaus staty står på

Domkyrkoplatsen. Tyvärr har han gått ur tiden till stor förlust inte minst för domkyrkan.

Nyligen träffade jag en äldre man vars morbror, Mattias Nilsson, varit stenhuggare. Han var född 1883 i Bökemål, Åryds församling. Jag fick se ett foto där Mattias stod intill en nyss uthuggen utsmyckning avsedd för något av Lunds lärosäten. Stenarbetet pryder Lindebergsska skolans välvda portal. Motivet symboliserar kunskapen i form av en uppslagen bok under en brinnande fackla.

Skolan som uppfördes 1914-1916 rymmer idag Lars-Erik Larsson gymnasiet och Lunds kulturskola. Stenhuggarens verk kan bestå i många generationer framöver och är ett förnämligt exempel på en hantverkarens yrkesskicklighet.

LARS ERIK EKSTRÖM
MEDLEM I GAMLA LUND

King – ett hundliv i Lund på 1950-talet

En av Lunds mest kända hundar är nog professor Siwes King som på 1950-talet var ett välbekant inslag i gatulivet. Hans vanor gjorde honom också känd hos polisen.

Jag har varit polis i Lund. På 50-talet bestod poliskåren av ca 50 poliser varav de flesta hörde till ordningspoliserna. Polisstationen fanns vid denna tid på Rådhuset. Poliserna fotpatrullerade natt och dag, enligt särskild turlista, på gatorna i stadens centrum. På 50-talet hade Lund inte så många invånare och genom det dagliga patrullerandet blev man bekant med många av dem.

En sådan bekantskap var professor Siwe. Han bodde i bankhuset mitt emot Domkyrkan och gick dagligen till sin arbetsplats på barnsjukhuset vid Getingevägen. Träffade man på Siwe ville han gärna att man skulle förlägga fotpatrulleringen i hans sällskap till sjukhuset. Under promenaden talade han inte om sjukdomar eller om kriminalitet i staden. Nej, han förde istället samtalet in på livets orättvisor, fattigdomen i världen och hur viktigt det var att hjälpa dem i samhället som hade det svårt. Nu långt efter förstår jag att Siwe kanske valde samtalsämne i syfte att påverka polisen att vara aktsam om de mest utsatta i samhället.

Siwes familj bestod av makarna Siwe, en son, ett hembitråde och en hund som hette King. Hunden var av newfoundlandras, kraftigt byggd och med tjock svart päls. Till sin karaktär var King ganska trög och sävlig, på gränsen till lat. Hembiträdet släppte ut honom vid halvåttatiden på morgonen och då gick King och lade sig på Domkyrkoplan. Strax därpå ringde domkyrkans klockor till morgonbön. Då kyrkobesökarna var på väg in i kyrkan passade King ofta på att följa med. Då de kom ut efter en halvtimme följde King med ut och lade sig igen att vila på Domkyrkoplan.

Struntade i trafikregler

King var helt okunnig om Vägtrafikförordningens trafikregler, struntade i de markerade övergångsställena utan korsade gatan där det passade honom. Bilar och cyklister fick stanna för honom. King var en livsnjutare – om solen värmden en bit av gångbanan kunde han lägga sig där och njuta och somna. För att passera honom fick gående antingen gå

ut i körbanan eller ”trampa över honom”. Som patrullerande polis fick man gå bort till King och påtala att det var en högst olämplig viloplats han valt.

King var på sitt sätt ganska charmig men en del tyckte att han tog sig för stora friheter. Flera av de äldre poliserna ansåg att King favoriserades och att han borde följa reglerna beträffande tillsyn av hundar.

Omhändertagen av polisen

En dag blev King omhändertagen på Mårtenstorget. Det var bestämt att hundar inte fick springa lösa medan torghandeln pågick. En äldre polis tog King och förde honom till polisstationen och han följde glatt och villigt med. Polismanen rapporterade av till överkonstapeln att King sprungit lös på Mårtenstorget och att han därför omhändertagits. Överkonstapeln menade att polismanen kunde ha släppt King då de kommit utanför torget. Nu var överkonstapelns tvungen att ringa till Siwes och uppmana dem att hämta King.

I polisstationens källare fanns särskilda boxar där omhändertagna hundar skulle placeras. Men överkonstapeln menade att King kunde få gå fritt i vaktrummet vilket irriterade den äldre polismanen. Efter en stund kom Siwes hembitråde och hämtade King. Den äldre polismanen undrade då om inte Siwes ägare borde rapporteras då han lät King springa lös på Mårtenstorget. Överkonstapeln menade att han inte kunde rapportera Siwes hembitråde, det var ju inte hon som ägde hunden. Det blev ingen rapport.

En natt kom det in en man på polisstationen och berättade att han just passerat Kungsgatan. Där höll man på med gatuarbete och hade grävt en djup grop i körbanan. Från botten av gropen hade han hört ljud – någon gnydde och jämrade sig. Det var så mörkt så han kunde inte se vad som fanns i gropen.

Några poliser tog en ficklampa och sprang till Kungsgatan. I botten av gropen låg King. Det fanns en stege där och en polis tog sig ned i gropen. Efter en del besvär fick han upp King. Det var inte så lätt att bära den tunga hunden och samtidigt klättra på den rangliga stegen. King var smutsig och blöt och lufsade genast hem till bankhuset på Kyrkogatan. Polisen som räddat King hade betydande

besvär med att göra ren uniformen.

En dag blev jag och en kollega inkallade till polismästaren Bertil Åkerman som berättade att han blivit uppringd av professor Siwe som sagt att King hade dött. Siwe hade ringt till stads-trädgårdsmästaren och bett om tillstånd att få begrava King i Stadsparken. Men denna begäran hade avvisats på det bestämdaste. ”Hur skulle det se ut om alla hundar som dör i Lund skulle få begravas i Stadsparken?”

Därför hade Siwe vänt sig till bankdirektören för Gamla Sparbanken och bett att få begrava King inne på gården. Bankdirektören gav sitt tillstånd – King hade ju dock varit hyresgäst i bankens fastighet. Men hur skulle man transportera dit hunden? Ingången till Siwes lägenhet var från Kyrkogatan medan ingången till gården var från Klostergatan. Siwe hade frågat polismästaren om inte polisen skulle kunna transportera King från Kyrkogatan till Klostergatan.

Polismästare Åkerman sade att det var helt frivilligt om vi ville hjälpa till med transporten. Det var ingen order. Min kollega och jag överlade och sade ja. Vi fick tillstånd att använda polisens enda bil – en grön Dodge. Den fick bara användas undantagsvis och då med särskild chaufför.

En hund ligger begraven

Vi körde till bankhuset och hos Siwes öppnade hembiträdet för oss och visade oss in i matsalen där resten av familjen var. King låg svept i ett vitt lakan framför den öppna spisen. Siwe berättade om Kings sjukdomar – syn och hörsel hade försämrats avsevärt och hjärtat hade börjat svikta. Han hade behandlats med diverse medikamenter men blivit sämre och slutligen somnat in. Alla i familjen var märkbart tagna.

Efter Siwes minnestal bar jag och min kollega King liggande i svepningen ner till Kyrkogatan där King placerades i bilen. Vi for norrut på Kyrkogatan – Sankt Peters Kyrkogata – Bantorget och in på Klostergatan där vi stannade utanför porten till bankens gårdshus. Vi bar King till en grav som grävts intill bankhuset. Ett tiotal personer hade samlats och deltog i avskedet då King sänktes ned i graven. En profil i Lunds gatuliv var nu för evigt borta.

LENNART JÖNSSON

Posttidning B

Avs.
Föreningen
Gamla Lund
Box 1234
221 05 Lund

Det händer

Måndag 19 mars kl. 19.00
Pingstkyrkan, Stora Södergatan 25
”En bortglömd skandal. Sex och politik vid Lunds universitet i mitten av artonhundratalet”

Föredrag av professor Lars Edgren.

Måndag 23 april kl. 19.00
Pingstkyrkan, Stora Södergatan 25
Årsmötesförhandlingar och en presentation av den kommande årsboken om koloniområdena i Lund, av Cecilia Nelson. Mötet avslutas med en stunds mingel med dryck och tilltugg.

Tisdag 22 maj

Vårutflykt nr 1 – Slaget vid Lund 1676
Samling vid turisthållplatsen på Bangatan utanför ICA Malmborgs, där bussen avgår **kl. 16.30**. Ciceron är museichef Göran Larsson. Priset är 220 kronor och i det ingår middag (marinerad fläskfilé med nypotatis, vatten/lättöl och kaffe med kaka) kl. 18.00 på Kävlings Golfkrog. Biljetterna köps i förväg på föreningens kansli 7 – 16 maj. Medlemmar som stod på reservlistan förra gången har förtur. Det går också att ringa och boka biljett från kl. 9.00 den 7 maj. Utfärden beräknas vara avslutad kl. 20.30.

Lördag 26 maj

Vårutflykt nr 2 – Ystads estrader
I samarrangemang med Ystads Fornminnesförening och Malmö Kulturhistoriska Förening. Samling vid turisthållplatsen på Bangatan utanför ICA Malmborgs, där bussen avgår **kl. 9.00**. Första anhalten blir Ystads Teater där Per-Axel Sjöholm, ordförande i Ystadföreningen, hälsar oss välkomna. Vi blir sedan guidade i den anrika teatern. Efter kaffe i Norra Promenadens restaurang promenerar vi till Klosterkyrkan där vi får en visning av utställningen: ”Så skall Du leva” – om liv och moral på Klostret i Ystad. Bussarna kör oss sedan till lunchen i ”Surbrunnsparken”. Sedan blir det en bussrundtur. Priset är 350 kronor. Biljetterna (50 st.) köps i förväg på föreningens kansli 7 – 16 maj. Det går också att ringa och boka biljett från kl. 9.00 den 7 maj. Utfärden beräknas vara avslutad senast kl. 17.00.

Skönhet i förfall på Bytaregatan.
Foto: Thomas Hellquist

Varför får staketet förfalla?

Har du också med sorg i hjärtat sett det vackra staketet på Bytaregatan förfalla? För varje år står murelarna lite snedare, putsen flagar, en urna har försvunnit... Och ingen tycks bry sig. Trots att det handlar om en av Lunds k-märkta karaktärsbyggnader, ett vitt Zettervall-inspirerat bostadshus från 1879 med förträdgård bakom ett ”italienskt” staket av sällsynt elegans.

Man vill tro att Bytaregatan 28 är ett undantag. Att både privata och offentliga fastigheter i en stad som berömmar sig för kultiverat välstånd tas om hand med sakkunskap och smak. Här lär ju oss *Bevaringsprogrammet* och *Värna och vinna staden* hur mycket inhägnader från olika tider betyder för stadsbilden. Målade plank, strama gjutjärnsstaket, varmröda tegelmurar, stiltypiska häckar eller träd-rader – alla har de sin karaktär som samspelar med arkitekturen och gatumiljön. Inhägnaderna skapar ordning i bebyggelsemönstret, de håller ihop gatulinjer, de skyddar från trafiken, de skapar rum, de allt efter behov döljer, ramar in och framhäver.

Men trots kloka ord så lever Lunds hägnader farligt. Flera högt skattade

miljöers värde hotas av staket, murar och gröna gränser som förfaller, stympas eller tas bort. Det gäller t ex Zoologiska institutionen, Observatorieparken, Kulturen och Sandgatan. Och som alltid väger handling tyngre än ord. Det tysta budskapet blir att i Lund nedprioriteras kulturvård.

BIANCA HEYMOWSKA HELLQUIST

Gamla Lund-Nytt utges av
Föreningen Gamla Lund
Redaktör: Solveig Ståhl
Ansvarig utgivare: Bengt Streiffert
Föreningens postadress:
Box 1234, 221 05 Lund
Besöksadress: Kattesund 6 A
(intill grönsakshandeln)
e-post: gamlalund@telia.com
Telefon : 046-12 12 65
Hemsida: www.gamlalund.se
Kanslist: Ulla Holmér
Kanslitider: måndag-onsdag 9-13
samt torsdag 9-18 o fredag 9-13
Bankgiro: 325-1675
Medlemsavgift: 220 kr,
familjemedlem 50 kr
företagsmedlem 1000 kr
Tryck: Keka Tryck Kävlings